KEREM İLE ASLI HİKÂYESİ DOĞUBAYAZIT ANLATISI

Doğubayazıt Narrative of Kerem and Aslı Story

Akif ARSLAN
Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
aarslan@agri.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-5475-767X

Cite As/Atıf: Arslan, A. (2025). Kerem ile Aslı hikâyesi Doğubayazıt anlatısı. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11*(1), 1-12.
https://doi.org/10.31463/aicusbed.1574081

ISSN: 2149-3006 **e-ISSN: 2149-4053**

Makale Türü-*Article Type :*	Derleme- *Compilation*
Geliş Tarihi-*Received Date* :	26.10.2024
Kabul Tarihi-*Accepted Date* :	31.12.2024
SorumluYazar-*Corresponding Author :*	Akif ARSLAN
Sayfa Aralığı-*Page Range :*	1-12
Doi Numarası-*Doi Number* :	https://doi.org/10.31463/aicusbed.1574081

http://dergipark.gov.tr/aicusbed
This article was checked by
iThenticate

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
Journal of Ağrı İbrahim Çeçen University Social Sciences Institute
AİCUSBED 11/1, 2025, 1-12

KEREM İLE ASLI HİKÂYESİ DOĞUBAYAZIT ANLATISI

Doğubayazıt Narrative of Kerem and Aslı Story

Akif ARSLAN

Öz

Halk hikâyeleri Azerbaycan'dan Anadolu'ya Türk coğrafyasının olduğu birçok bölgede hâlen anlatılmaktadır. Bu anlatımlar doğrultusunda Kerem ile Aslı hikâyesinin sözlü kaynaklardan derlenmiş ve cönk gibi yazılı kaynaklardan tespit edilmiş çok sayıda anlatısı mevcuttur. Bu çalışmada ise Kerem ile Aslı hikâyesinin Doğubayazıt anlatısı ele alınmıştır. Bu doğrultuda Doğubayazıt ilçesinde Kaynak Şahıs Mehmet Zeki Şahin ve Fatma Şahin'in anlattığı ve büyük oranda benzer olan Kerem ile Aslı anlatıları ana metin olarak kabul edilmiş, anlatı diğer bazı kaynak şahıslardan elde edilen anlatılar ile desteklenmiştir. Elde edilen bu anlatıya göre Kerem ile Aslı ilk defa Doğubayazıt'ta Keşiş'in Bahçesi'nde karşılaşmış, ilk defa burada birbirlerine âşık olmuş, Kerem ile Aslı isimlerini burada birbirlerine vermiş, burada nişanlanmışlardır. Yine bu anlatıya göre iki âşığın hikâyenin ana yapısını oluşturan Aslı'nın yetişkin olduktan sonra ailesi tarafından kaçırılması ve Kerem'in Aslı'yı şehir şehir araması olayı da Doğubayazıt'ta İshakpaşa Sarayı'nın alt tarafında bulunan Keşiş'in Bahçesi'nden başlamıştır. Diğer bir ifade ile bu anlatıya ve yöre halkının inançlarına göre Kerem ile Aslı ömürlerinin bir kısmını Doğubayazıt'ta geçirmişlerdir. Kerem ile Aslı anlatmalarının çeşitli yazılı metinlerinde Bayazıt, Ağrı Dağı, Süphan Dağı gibi bu bölgede olan çeşitli coğrafi isimlere rastlanması da Kerem ile Aslı'nın hayatlarının bir kısmını Doğubayazıt'ta geçirdikleri düşüncesini destekler nitelikte görülebilir.

Anahtar Kelimeler: Halk hikâyeleri, Kerem ile Aslı, Doğubayazıt

Abstract

Folk tales continue to be a vital part of the cultural heritage across various regions of Turkish geography, from Azerbaijan to Anatolia. Among these narratives, numerous versions of the story of Kerem and Aslı have been compiled from oral traditions and documented in written sources such as literary collections (cüngs). This study focuses on the Doğubayazıt narrative of Kerem and Aslı, primarily based on largely similar accounts collected from local informants, Mehmet Zeki Şahin and Fatma Şahin. According to their narrative, Kerem and Aslı first encountered each other in the Garden of Keşiş, located in Doğubayazıt, where they fell in love, exchanged names, and became engaged. As the story progresses, after reaching adulthood, Aslı is abducted by her family, prompting Kerem to embark on a search for her that spans multiple cities, starting from the Garden of Keşiş beneath the İshakpaşa Palace. This narrative posits that significant moments in the lives of Kerem and Aslı occurred in Doğubayazıt. Furthermore, the presence of various geographical names -such as

Bayazıt, Ağrı Mountain, Süphan Mountain- in different written texts of the Kerem and Aslı tales reinforces the notion that the couple's story is deeply rooted in this region.

Key Words: Folk tales, Kerem and Aslı, Doğubayazıt

Giriş

Genellikle âşıklar tarafından nazım-nesir karışık bir söylem biçimi ile dinleyicilere aktarılarak nesilden nesile aktarılan, yer yer destan gibi diğer bazı anlatılardan da beslenen halk edebiyatı türüne halk hikâyesi denilir (Yardımcı, 2013, s. 289). Halk hikâyeleri göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup kaynağı Türk, Arap- İslam ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım nesir karışımı anlatmalardır (Alptekin, 2009, s. 18). Bu hikâyeler konu bakımından Dede Korkut, Köroğlu gibi kahramanlık hikâyelerinden; Tahir ile Zühre, Emrah ile Selvihan gibi aşk hikâyelerinden ve Kan Kalesi, Hayber Kalesi gibi tarihî- dinî hikâyelerden oluşur (Güzel ve Torun, 2014, s. 240).

Kerem ile Aslı hikâyesi ise aşk hikâyesi olarak kabul edilir (Elçin, 1993, s. 445). Kerem ile Aslı hikâyesi hem Anadolu'da hem de diğer Türk boyları arasında sevilen halk hikâyelerinden biridir. Hikâyenin sözlü, el yazması ve basılı kaynaklardan birçok varyantı günümüze kadar ulaşmıştır. Hikâye Âşık Kerem adlı bir âşığın şiirleri etrafında oluşmuş, zamanla diğer âşıkların katkılarıyla daha da zenginleşmiştir. Hikâyede ayrı dinden olan iki sevgilinin din uyuşmazlığından dolayı kavuşamaması konu edinilir. Hikâye boyunca kızını alıp uzaklara kaçan Ermeni bir Keşiş ile onun ardından kovalayan Âşık Kerem'in başından geçen olaylar anlatılır (Bars, 2013, s. 68-69). Bu hikâyede halk hikâyelerinde görülebilen beşik kertmesi, elma, sihirli elbise, gurbete çıkma, yardımcı derviş, çocuk sahibi olamayan kahramanlar gibi kültürel öğeler ve motifler görülmektedir (Doğan, 2012, s. 15-17).

Kerem ile Aslı hikâyesinin sözlü kaynaklardan derlenmiş ve cönk gibi yazılı kaynaklardan tespit edilmiş çok sayıda anlatması mevcuttur (Şahin, 2021, s. 200). Diğer bir ifade ile Kerem ile Aslı hikâyesi Türk dünyasının genelinde bilinen bir halk hikâyesi olup değişik tarih ve coğrafyalarda yeni anlatıcılar elinde değiştirilmiş, yazılı ve sözlü kültür yoluyla yayılmıştır (Duymaz, 2001, s. 187-201). Hikâye farklı coğrafyalara yayılırken, o coğrafyalarda yaşayan Türk halklarının yerel özelliklerini içine alarak değişim ve gelişim sürecini sürdürmüş (Durdıyeva, 1999, s. 85), anlatıcının kültür seviyesinden sosyal çevresine kadar pek çok etki ile farklı renklere bürünmüştür (Tozlu, 2011, s. 357). Bu hikâyenin sözlü kültür yoluyla

yayıldığı yerlerden biri de Doğubayazıt'tır. Ayrıca Kerem ile Aslı varyantlarının çeşitli yazılı metinlerinde Bayazıt, Ağrı Dağı, Süphan gibi bu bölgede olan çeşitli coğrafi isimlere de rastlanmaktadır (Tozlu, 2011, s. 362).

Hikâyenin teşekkül sahası Doğu Anadolu'yu da içine alacak biçimde Azerî sahasıdır (Elçin, 2000, s. 62) denilse de hikâyenin teşekkül sahası ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Bu görüşlerden biri Kerem ile Aslı'nın Azerbaycan sahasında teşekkül ettiğidir. Bir diğer görüşe göre bu hikâyenin asıl vatanı Karakoyunlu ve Akkoyunluların yaşadığı coğrafyadır. Hikâyenin teşekkül sahası hakkında bir diğer düşünce ise Azerbaycan ile Doğu Anadolu'yu içine alan görüştür. Ayrıca bazı varyantlarda Kerem ile Aslı'nın ilk buluştuğu yer isimleri oldukça zayıftır. Örneğin Türkmen ve Horasan varyantlarında Kerem, yolculuğa Tebriz'den başlayarak bir vilayete gelir. Kerem'in Aslı ile ilk buluştuğu yer, bu vilayet içinde olan ama ismi belirtilmeyen şehirdir (Duymaz, 1992, s. 100-370). Bununla birlikte çeşitli yazılı varyantlarda yer alan Zengi (Duymaz, 1992, s. 100) kelimesi, Doğubayazıt'ta Keşiş'in Bahçesi'nin (Foto 1) de bulunduğu alana verilen isim olan ve derlenen anlatıda da görülen Zengezor'u çağrıştırmaktadır.

Yöntem

Çalışma nitel araştırma yöntemine göre gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma; görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olayların ve algıların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 39) şeklinde tanımlanabilir. Çalışmada yer alan anlatıların derlenmesi için saha (alan) araştırması yöntemi kullanılmıştır. Konuyla bağlantılı halk kültürü unsurları ile ilgili bilgi almak için söz konusu unsurların yaşadığı topluluğa giderek çalışmalarda bulunmaya saha çalışması denir (Çobanoğlu, 2020, s. 71). Araştırma Ağrı Valiliği Kerem ile Aslı Projesi'nin bir parçası olarak başlamış ve yazıya aktarılmıştır. Doğubayazıt ilçesinde Kaynak Şahıs Mehmet Zeki Şahin ve Fatma Şahin'in büyük oranda birbirine benzeyen Kerem ile Aslı anlatısı birleştirilerek ana metin olarak kabul edilmiş, anlatı diğer bazı kaynak şahıslardan öğretmen derlemeciler tarafından elde edilen anlatılar ile desteklenmiştir.

Hikâyenin Doğubayazıt Anlatısı

"İran'ın İsfahan şehrinde bir şah/paşa varmış. Hem şahın/padişahın hem şahın hazinedarı/veziri olan Keşiş'in çocuğu olmuyormuş. Bir gün Şah ile Keşiş yola çıkmış, çok üzgünlermiş, moralleri hiç yokmuş. Yolda yaşlı, ak

sakallı bir zatla karşılaşmışlar. Ak sakallı zat onlara 'Ben sizin derdinizin de dermanınızın da ne olduğunu biliyorum.' demiş. Şah ve Keşiş 'Ey ak sakallı zat bizim derdimiz nedir?' diye sormuşlar. Ak sakallı zat elindeki elmayı gösterdikten sonra 'Siz bu elmayı bölüşerek yiyin sizin çocuklarınız olacaktır.' demiş. Ak sakallı zat elmayı vermeden önce onlara bir şartının olduğunu da söylemiş: 'Çocuklarınız büyüyünce birbirine âşık olacak. Siz de bunları birbirleriyle evlendireceksiniz.' demiş. Onlar da ak sakallı zata söz verip gitmişler. Gel zaman git zaman bunların çocuğu olmuş. Şah oğluna Muhammet Mirza ismini, Keşiş ise kızına Kara Sultan ismini koymuş (KK2).

Bir gün Paşa ile eşi hediyelik eşyalar hazırlayıp Keşiş'in evine gitmiş. Keşiş eşine bunun sebebini sormuş, Keşişin eşi ona yıllar önce Paşa'ya verdiği sözü hatırlatmış. Keşiş, kız ve erkek çocukları olması durumunda bunları birbirleriyle beşik kertmesi yapacaklarını söylemiştir. Paşa da bu sözden dolayı hediyelik eşyalar ile gelini olacak kızı ziyarete gelmiştir. Keşiş bu duruma çok bozulmuş. Karısına, Paşa ile aynı dinden olmadıklarını ve bu sebepten dolayı bu işin asla olamayacağını söylemiş. Verdikleri bu sözü tutamayacaklarını ifade etmiş. Keşiş, eşine bu durumu çözebileceğini söylemiş. Eşi, Keşiş'e bunun nasıl mümkün olacağını sormuş; Keşiş, eşine 'Sen bu durumu bana bırak, ben hâlledeceğim.'' demiş (KK10).

Ertesi gün Keşiş ve eşi çok perişan bir hâlde Paşa'nın karşısına çıkmış. Paşa, 'Bu hâliniz nedir, niçin bu hâldesiniz?'' demiş. Keşiş, Paşa'ya 'Gece kızımız dehşetli bir hastalığa yakalandı. Ne yaptıysak ne ettiysek hastalığı ile başa çıkamadık, kızımız elimizde can verdi.' demiş. Paşa, Keşiş'e 'Niçin bize bu durumu söylemediniz?' demiş. Keşiş, Paşa'ya 'Paşa'm, her şey ani gelişti. Kızımızın canını kurtarmak için çok çabaladık. Fakat tüm çabalarımıza rağmen kızımız öldü. Biz de onu gece gömdük.' demiş. Aradan geçen süre zarfında Keşiş'in evinden konuklar eksik olmamış. Herkes Keşiş'in evine gelerek taziyede bulunmuş. Keşiş bir gün Paşa'ya 'Paşa'm, kızımızın vefatı bizleri kahretti. Ben ve eşim buna dayanamıyoruz. Eğer müsaaden varsa ben ve eşim bir geziye çıkıp bu acıyı unutmak istiyoruz.' demiş. Paşa, Keşiş'e izin vererek bu isteklerini kabul etmiş. Keşiş ve eşi, bahada ağır yükte hafif eşyalarını alıp yola çıkmış ve Eski Doğubayazıt'a gelmiş (KK3). Şah ve ailesinin burada kendisini bulamayacağını düşünerek, Hristiyan Ermeni nüfusun da olduğu Doğubayazıt'ta ev yapmış, bahçeyi çeşitli meyve ağaçları ile ağaçlandırmış, su getirmiş, daha sonra Keşiş'in Bahçesi (KK7) olarak adlandırılan alanın içerisinde bulunan bir kayanın üzerine kilisesini yapmış (KK5). Aradan uzun bir zaman geçmiş ne Keşiş'ten ne de eşinden bir haber alınamamış. Paşanın oğlu ise gençlik çağına gelmiş.

Genç bir delikanlı olan Paşa'nın oğlu avcılığa aşırı hevesliymiş. Her gün birileri ile ava çıkarmış. Avdayken Muhammet Mirza bir rüya görmüş. Rüyada Şah Peri, Muhammet Mirza'ya 'Bir kız var ismi Kara Sultan, falan yerde yaşıyor. Gidip onu göreceksin. Çünkü onun aşkı senin gönlünde yatıyor. Kendi gönlündeki aşkı ancak böyle bulursun.' demiş ve çıkartıp bir resim göstermiş. Muhammet Mirza uyandığında kalbinde büyük bir heyecan hissetmiş. Ve demiş ki: 'Ben kalbimdeki aşkı gördüm, gidip bulmalıyım.' Şah Peri, kızın İran tarafında olmadığını, uzun zaman önce göç ettiklerini, başka şehre yerleştiğini de söylemiş. Muhammet Mirza aynı zamanda âşıkmış, sazı elinde her zaman türküler söylermiş. Türküleri söylerken hayalindeki aşkı olan Kara Sultan'a ithaf ediyormuş. Millet, bu türkülerle Muhammet Mirza'yı tanımaya başlamış. Şahın oğlu olduğunu da böylece öğrenmişler. Muhammet Mirza sora sora şehir şehir gezmiş, en sonunda Allah'ın nasip etmesiyle Ağrı Dağı'nı da aşarak Doğubayazıt'a gelmiş (KK2).

Sana derler Ağrı Dağı
Ne yamandır kışın senin
Belirsizdir yazın kışın
Hiç tükenmez karın senin (KK7).

Doğubayazıt'a geldiğinde 'Kara Sultan kimdir?' diye sormaya başlamış. Biri ona yardımcı olmuş: 'Biri var ismi Kara Sultan'dır, Keşiş'in kızıdır. Köyde yaşıyor.' Köye geldiğinde, bir kadın görüyor. Teyzeye soruyor: 'Kara Sultan kimdir, tanıyor musun?' Kadın: 'Kızımdır.' demiş. Ve Muhammet Mirza'nın neden geldiğini anlamış. Muhammet Mirza: 'Ben kızını rüyada gördüm ve âşık oldum. Onu görmek istiyorum.' demiş. Kadın ona kızının kaç yıl önce öldüğünü söylemiş. Sonra kızın babası Keşiş gelmiş: 'Kızım öldü.' demiş. Muhammet Mirza bunu öğrendikten sonra çok üzülmüş, ağlamaya başlamış, divaneye dönmüş. Türkü üzerine türkü söylemeye başlamış. Türkülerini Kara Sultan'a ithaf etmiş. Sonra 'Madem Kara Sultan bu topraklarda vefat etmiş, ben bu toprakları artık terk edemem. Burada yaşayıp burada öleceğim.' demiş (KK2).

Bir gün Paşa'nın oğlu yine avlanırken ıssız bir yerde bir ceylan görmüş. Paşa'nın oğlu bu ceylanı avlamak için peşine düşmüş. Ceylan bir oraya bir buraya sekerken Doğubayazıt'ta Zengezor denilen has bir bahçeye atlamış. Paşa'nın oğlu Mirza Muhammet de ceylanın peşinden bu bahçeye girmiş (KK6). Paşa'nın oğlu, bahçenin ortasında içinde çeşmelerin aktığı gayet muazzam bir havuz ile karşılaşmış. Bu havuzun başında çok güzel bir kız oturuyormuş. Bu kız havuz başında nakış dikiyormuş. Paşa'nın oğlu,

havuz başına geldiği anda gözlerini ovuşturmuş, gözlerine inanamamış. Gördüğü kız Şah Peri'nin rüyasında gösterdiği resimdeki kızmış. Muhammet Mirza orada bayılmış. Bir saat boyunca kendine gelememiş. Ayıldığında, kızı başında bekliyor bulmuş. Kız başında beklerken Allah da nasip etmiş kız da Muhammet Mirza'ya âşık olmuş. Her ikisi karşılıklı oturunca Paşa'nın oğlu kıza aslını, nerden ve kimden olduğunu sormaya başlamış. Aralarında çeşitli konuşmalar geçtikten sonra her ikisi de birbiriyle sözleşmiştir. Her ikisi birbirine sahip çıkmışlar. Çocuk, kıza 'Allah beni sana kerem eyledi' demiş. Allah birini bir başkasına kerem eylediyse onun diğerinin yanında barınacak bir yeri varmış. Kız ise çocuğa 'Sen de bana aslımı sordun. Bir kişinin aslı onun ırkı ve cinsidir. Bugünden sonra benim adım Aslı, senin adın da Kerem'dir.' demiş. Zaman çok geçtikçe gönüllerindeki aşk da çok büyümüş. İkisi de Dengbejler gibi birbirlerine türküler okumaya başlamışlar. Böylece artık türkülerde Kerem ve Aslı ismi geçmeye başlamış. Onlar da bu ismi benimsemeye başlamışlar. Artık millet bunları tanımış, aşkları dilden dile dolaşmaya başlamış.

Kerem, evine döndükten sonra acaba bu kızdan anne ve babasına bahsederse dediklerini yaparlar mı diye derin derin düşünüyormuş. Bir gün arkadaşları 'Mirza Muhammet niçin böyle bunalımda, neden hiç yüzü gülmüyor?' diye birbirilerine sormaya başlamışlar. Derdini söylemeyen derman bulamazmış. Eski insanlarda biraz da utanma duygusu varmış. Aşk ve sevgi meselelerini ailelerine rahatça söyleyemiyorlarmış. Beraber avlandıkları Sofu adlı arkadaşı ve diğer arkadaşları Mirza Muhammet'e 'Günden güne eriyorsun. Derdini bize söyle ki bizde sana bir derman bulalım. Bu hâl böyle olmaz' demişler. Mirza Muhammet de arkadaşlarının bu samimi tavrı karşısında içinde yaşadığı sıkıntı ve bunalımı onlara anlatmış. Mirza Muhammet, arkadaşlarına 'Filan yerde bir kız gördüm. Her ikimiz de birbirimize âşık olduk. İkimiz de birbirimizle sözleştik. Elimdeki nakışlı mendilde bu kızın hediyesidir' demiş. Mirza Muhammet ve arkadaşları aralarında geçen bu konuşmalardan sonra yola düşmüşler. Mirza Muhammet'in anlattığı bu has bahçeye girmişler. Selam vererek has bahçeye girdiklerinde havuz başında bu güzel kızı ve Keşiş'i görmüşler. Keşiş'in, Paşa'nın yardımcısı olan Keşiş olduğunu anlamışlar ama kızın Keşiş'in ölen kızı olup olmadığını düşünmeye başlamışlar. Bu esnada kız ile çocuğu da birbiriyle nişanlandırıp nikâhlarını kıymışlar.

Bir süre sonra bu gencin Paşa'nın oğlu olan Mirza Muhammet olduğunu anlayan Keşiş Doğubayazıt'tan kaçıp gitmiş. Keşiş'in Bahçesi kuşların dahi uçmadığı bir yere dönmüş. Kerem, arkadaşlarını terk ederek

sazını eline almış ve sevdiğinin peşine düşmüş. Yola arkadaşı Sofu ile birlikte düşen Kerem Erciş'ten Van'a, Van'dan Tiflis'e, Tifllis'ten Kayseri'ye kadar birçok şehre gitmiş. Her gittiği yerde sevdiğini gördüğü kişilere sormuş. Gördüğü kişiler Kerem'in sorduğu kızın ve Keşiş'in buradan geçip başka diyara gittiğini söylemişler (KK10).

Sevdiğini aramaya devam eden Kerem, onu Erzurum'da yakalamış. Ama Kerem'in elinde sazını görenler onun âşık olup olmadığını sormuşlar. Kerem, hak âşığı olduğunu ve Allah'tan ilham aldığını söylemiş. O kişiler sağlam birini bir tabuta koyup Kerem'e bu ölü için beyitler okumasını söylemişler. Kerem sazı eline alıp beyit okumaya başladığı esnada kalabalığın içinden biri ona sert bir tokat atmış. Adam, ona 'Sen nasıl sağ bir insana beyit okursun? Sen nasıl hak âşığısın?' diye sormuş. Kerem, onlara tabutu açıp sonra konuşmalarını söylemiş. O kişiler tabutu açtıklarında şaşkına dönmüşler. Tabut içindeki kişi canını teslim etmiş. Kerem yaşadığı bu olaydan sonra oradan ayrılıp tekrar sevdiğinin peşine düşmüş.

Uzun bir yol aldıktan sonra Kayseri'de sevdiğini tekrar yakalamış. Kerem, Kayseri'de sevdiğini halka tarif etmiş. Kerem'i dinleyen halk bahsettiği kişinin dişçilik yapan kadının kızı olduğunu söylemişler. Kerem de dişinin ağrıdığını ve bu kadının yanına gitmek istediğini söylemiş. Kerem, dişçiye gittiğinde ay gibi bir kız görmüş. Bu kız sevdiği olan Aslı'ymış. Kızın annesi, Kerem'e dişinin ağrıyıp ağrımadığını sormuş. Kerem ise dişinin çok ağrıdığını söylemiş. Kadın kızına 'Kızım ayağını uzat da bu genç başını ayağına yaslasın. Ben de bu şekilde onun dişini çekeyim' demiş. Kerem, başını kızın ayağına yaslamış. Aslı ile Kerem göz göze gelmiş. Kadın, Kerem'in dişini çekerken 'Bu dişin mi ağrıyor?' diye sormuş. Kerem kadına 'Hayır' diye cevap vermiş. Aslı'nın gözlerinin güzelliğine dalan Kerem kendinden geçmiş. Dişçi kadın ise her dişi çektikten sonra hayır cevabını almış. Bu şekilde kadın Kerem'in otuz iki dişinin tamamını çekmiş.[1] En son bu acıya dayanamayan Kerem, Aslı'nın ona verdiği mendili çıkarıp ağzına dayamış. Bu mendili gören Aslı, onun Kerem olduğunu anlayıp annesine söylemiş. Hemen Keşiş'e haber vermişler. Bu haberi alan Keşiş tekrar kızını ve eşini alarak oradan kaçıp gitmiş.

Keşiş, eşi ve kızı ile Bağdat'a gelmiş. Bağdat'ta bir Paşa varmış. Paşa son derece cömert, adil ve iyi bir insanmış. Paşa, Keşiş'i ve ailesini esir alıp evlerini çepeçevre sarmış. Paşa'nın amacı Aslı ile Kerem'i evlendirmekmiş.

[1] Hikâyedeki kimi kaynak şahıslara göre diş çekilmesi olayı da Doğubayazıt'ta geçmiştir (KK4, KK8).

Kaçışı olmadığını anlayan Keşiş, kızına bir vasiyette bulunmuştur. Kızı babasına vasiyetinin ne olduğunu sormuş. Keşiş, kızına 'Ben sana bir fistan giydireceğim. Sen bu fistanın düğmelerini ilikleyeceksin. Kerem'in yanına gittiğin zaman ona bu düğmeleri sazıyla ve sözüyle açmasını isteyeceksin. Eğer Kerem sazı ve sözü ile bu düğmeleri açarsa bil ki o Hak âşığıdır. Sen onunla muradına erip babanın gözü üzerine hoş geleceksin.' demiş. Ama Keşiş'in kızına yaptığı bu fistan sihirliymiş. Aslı, Kerem'in yanına gittiğinde babasının söylediği bu vasiyeti aynı şekilde ona iletmiş. Aslı, Kerem'e 'Eğer gerçekten Hak âşığı isen sazınla ve sözünle bu düğmeleri aç.' demiş. Kerem sazı eline alıp çalmaya başlamış. Kerem sazı çaldığında Aslı'nın düğmeleri açılıyormuş. Ama sözü bitirdiğinde ve kırkıncı düğmeye gelindiğinde açılan tüm düğmeler geri ilikleniyormuş. En sonunda Aslı, Kerem'e 'Yeter artık. Bu yaptığın boşunadır. Biz birbirimizin muradına eremiyoruz.' demiş. Bu sözlerden sonra Kerem derin bir ah çekmiş. Kerem'in ah çekmesiyle aniden ağzından ateşler atmaya başlamış. Kerem'i ateşler sarmış ve bu ateşler içinde yanmaya başlamış. Herkes sağa sola koşuştururken en sonunda Kerem yanıp küle dönmüş. Aslı,

'Aman Kerem, ağam Kerem, Paşam Kerem,

Can Kerem, ateş Kerem, tutuş Kerem, yan Kerem.' demiş (KK8). Aslı feryat figan içinde tam eğilip Kerem'in küllerini toplarken Aslı'nın saçları alev alıp yanmaya başlamış. Aslı'nın tüm bedenini alevler sarmış. Aslı da sevdiğinin ardından alevler içinde canını teslim etmiş. Bu olayı duyan Paşa hemen Keşiş'i sorguya çekmiş. Paşa, Keşiş'e ağır bir zulüm ederek acımasız bir şekilde onu öldürmüş." (KK1, KK9).

Foto 1. Keşiş'in Bahçesi (URL 1)

Sonuç

Halk hikâyeleri Türk dünyasında âşıklar ve meddahlar tarafından halkın edebî, estetik vb. ihtiyaçları doğrultusunda anlatılan nazım-nesir şeklinde halk edebiyatı türüdür. Konuları bakımından aşk, kahramanlık veya dinî-tasavvufî şeklinde tasnif edilebilen halk hikâyeleri Azerbaycan'dan Anadolu'ya Türk coğrafyasının olduğu birçok ilde hâlen anlatılmaktadır. Bu anlatımlar doğrultusunda Kerem ile Aslı hikâyesinin sözlü kaynaklardan derlenmiş ve cönk gibi yazılı kaynaklardan tespit edilmiş çok sayıda anlatması mevcuttur. Bu çalışmada ise Kerem ile Aslı hikâyesinin Doğubayazıt anlatısı ele alınmıştır. Bu doğrultuda Doğubayazıt ilçesinde Kaynak Şahıs Mehmet Zeki Şahin ve Fatma Şahin'in anlattığı ve büyük oranda birbirine benzeyen Kerem ile Aslı anlatısı birleştirilerek ana metin olarak kabul edilmiş, anlatı diğer bazı kaynak şahıslardan elde edilen anlatılardaki çeşitli alıntılar ile desteklenmiştir. Elde edilen bu anlatıya göre Kerem ile Aslı ilk defa Doğubayazıt'ta Keşiş'in Bahçesi'nde karşılaşmış, ilk defa burada birbirlerine âşık olmuş, Kerem ile Aslı isimlerini burada birbirlerine vermiş, burada nişanlanmış, hayatlarının bir kısmını burada geçirmişlerdir. Yine bu anlatıya göre iki âşığın yetişkin olduktan sonra hikâyenin ana yapısını oluşturan Aslı'nın ailesi tarafından kaçırılması ve Kerem'in Aslı'yı şehir şehir araması olayı da Doğubayazıt'ta İshakpaşa Sarayı'nın alt tarafında bulunan Keşiş'in Bahçesi'nden başlamıştır. Kerem ile Aslı anlatmalarının çeşitli yazılı metinlerinde Bayazıt, Ağrı Dağı, Süphan Dağı gibi bu bölgede olan çeşitli coğrafi isimlere rastlanması da Kerem ile Aslı'nın hayatlarının bir kısmını Doğubayazıt'ta geçirdiklerini destekler nitelikte görülebilir.

Araştırmanın Etik Yönü

Yapılan çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Çalışmanın etik kurul beyanı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından onaylanmıştır (Tarih: 30/05/2024, Karar No: 216).

Çıkar Çatışması Beyanı

Bu çalışmada, sonuçları veya yorumları etkileyebilecek herhangi bir maddi veya diğer asli çıkar çatışması olmadığını beyan ederim.

Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın tüm aşamaları yazar tarafından tasarlanmış ve hazırlanmıştır.

Kaynakça

Alptekin, A. B. (2009). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Bars, M. E. (2013). Kerem ile Aslı hikâyesinde metinlerarası ilişkiler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6*(24), 68-82.

Çobanoğlu, Ö. (2020). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri tarihine giriş. Ankara*: Çağ Yayınları

Doğan, M. (2012). "Kerem ile Aslı" hikâyesinde yer alan halk edebiyatı motifleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi International Journal of Social and Economic Sciences, 2*(1), 15-17.

Durdıyeva, A. (1999). *Kerem ile Aslı* destanının varyantları, folklor özellikleri ve Türk halk edebiyatındaki yeri. *BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi,* 11, 85-104.

Duymaz, A. (1992). *Kerem ile Aslı hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma.* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Ş. (1993). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Elçin, Ş. (2000). *Kerem ile Aslı hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Güzel, A., & Torun, A. (2014). *Türk halk edebiyatı el kitabı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Şahin, H. İ. (2022). Ali Duymaz, Kerem ile Aslı hikâyesi (Raif Yelkenci yazması). *Millî Folklor*, *17*(134), 200-203.

Tozlu, N. (2011). Kerem ile Aslı hikâyesinin iki eş metninin karşılaştırılması. *e-Journal of New World Sciences Academy*, *6*(2), 356-372.

Yardımcı, M. (2013). *Türk halk edebiyatında nesir ve nazım nesir karışık türler.* İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.

Yıldırım, A., & Şimşek H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnternet Başlıkları

URL 1: https://www.dogubayazitgazetesi.com/haber/dogubayazitta-bulunan-kesisin-bahcesi-kerem-ile-asli-hikâyesi-18257.html (Erişim Tarihi: 26.10.2024)

Kaynak Şahıslar

KK1: Mehmet Zeki Şahin, 75, Doğubayazıt, inşaat işçisi, dengbejlerden ve büyüklerden dinlemiş.
KK2: Murat Kara, 30, Doğubayazıt, esnaf, ninesinden dinlemiş.
KK3: Mahmut Uçar, 61, Doğubayazıt, esnaf, Dedesi Şeyh Sait'ten öğrenmiş.
KK4: Ebru Sultan, 20, Doğubayazıt, üniversite öğrencisi, Mahmut Sultan'dan dinlemiş.
KK5: Murat Şahin, 54, Doğubayazıt, koordinatör, Murat Tan'dan dinlemiş.
KK6: Mustafa Çete, 32, Doğubayazıt, müteahhit, dedesinden dinlemiş.
KK7: Talat Taştan, 42, Diyadin, serbest meslek, annesinden dinlemiş.
KK8: Zihni Çiftçi, 72, Diyadin, emekli memur, Âşık Murat Çobanoğlu'ndan dinlemiş.
KK9: Fatma Şahin, 71, Doğubayazıt, ev hanımı, annesinden dinlemiş.
KK10: Fecri Yaşar, 33, Doğubayazıt, öğretmen, ninesinden dinlemiş.

Doğubayazıt Narrative of Kerem and Aslı Story

Extended Abstract

Folk tales, which are passed on from generation to generation, from language to language by being passed on to the listeners with a mixed form of discourse in prose and verse, and sometimes fed by some other narratives such as epics, are one of the first products of the transition from nomadism to settled life and are narratives whose source is Turkish, Arab-Islamic and Indo-Iranian, largely told by minstrels and meddahs. In other words, folk tales are a type of folk literature in the form of verse and prose told by minstrels and meddahs in the Turkish world in line with the literary, aesthetic, etc. needs of the people. In terms of subject matter, these stories consist of heroic tales such as Dede Korkut, Köroğlu; love stories such as Tahir and Zühre, Emrah and Selvihan, Leyla and Mecnun; and historical-religious stories such as the battles of Hz. Ali, the Castle of Blood, the Castle of Khaybar. Folk tales, whose owners and first authors/tellers are unknown, are still told in many provinces of the Turkish geography from Azerbaijan to Anatolia. The story of Kerem and Aslı is also considered a folk tale/love story. The story was formed around the poems of a minstrel named Âşık Kerem and enriched over time with the contributions of narrators, meddahs, dengbejs and other minstrels. The story is about two lovers from different religions who cannot meet due to religious incompatibility. Throughout the story, the events of an Armenian monk who takes his daughter and flees away and the events of Asli Kerem who chases after him are narrated. There are many narratives of the story of Kerem and Aslı compiled from oral sources and identified from manuscripts such as cönk and printed sources, and these variants have survived to the present day. One of the places where this story spread through oral culture is Doğubayazıt, and in various written texts of Kerem and Aslı variants, various geographical names in this region such as Bayazıt, Ağrı Mountain, Süphan are also encountered.

Method

The study was conducted according to the qualitative research method. Qualitative research can be defined as research in which qualitative data collection methods such as interviews, observations and document analysis are used and a qualitative process is followed to reveal events and perceptions in a realistic and holistic way in a natural environment. Field research method was used to compile the narratives in the study. In order to get information about the folk culture elements related to the subject, going to the community where these elements live is called fieldwork. The research started as part of the Ağrı Governorship Kerem and Aslı Project and was transferred to writing. In Doğubayazıt district, the Kerem and Aslı narrative of the source person Mehmet Zeki Şahin and Fatma Şahin, which is largely similar to each other, was combined and accepted as the main text, and the narrative was supported by narratives obtained by teacher compilers from some other source persons.

Conclusion

According to this narrative obtained in the research, Aslı's father left Isfahan with his family in order not to give his daughter to Kerem, his cradle-brother, and settled secretly in Doğubayazıt, then called Keşiş's Garden, and Aslı and her family lived in this region for a long time. Then Kerem and Aslı met for the first time in the Garden of Keşiş in Doğubayazıt when they reached the age of youth, fell in love for the first time here, gave their names to each other here, got engaged and got married here. Again, according to this narrative, the event of Aslı's abduction by her family after she became an adult and Kerem's search for Aslı from city to city, which constitutes the main structure of the story of the two lovers, started from the Garden of the Keşiş, which is located on the lower side of İshakpaşa Palace in Doğubayazıt. In other words, according to this narrative and the beliefs of the local people, Kerem and Aslı spent part of their lives in Doğubayazıt. The fact that various geographical names in this region such as Bayazıt, Ağrı Mountain, Süphan Mountain are found in various written texts of Kerem and Aslı narratives can also be seen to support the idea that Kerem and Aslı spent part of their lives in Doğubayazıt. In addition, the fact that Mount Ararat is mentioned in the verse part of the collected story and that this situation is also seen in the written variants reveals the importance of the Doğubayazıt narrative of the story of Kerem and Aslı.